

с. 59] Большая частка гэтых назоўнікаў належыць гутаркова-прастамоўнай лексіцы. Яны эмацыянальна-экспрэсіўна афарбаваны і з'яўляюцца дзейным сродкам мастацкай выразнасці.

Літаратура

1. Аксаков К.С. Опыт русской грамматики. – Полн. собр. соч.: Т. 3, ч. 2. – М., 1980. С. 66.
2. Беларуская граматыка. Ч. 1. – Мн., 1985.
3. Васченко В. Грамматическая категория общего рода в русском языке // Вести языкознания. 1984. № 5. С. 60 – 68.
4. Виноградов В.В. Русский язык. М., 1972.
5. Вольтер Э. Разысканиях по вопросу о грамматическом роде. Спб, 1882.
6. Грамматические категории глагола и имени в современном русском литературном языке. М., 1971.
7. Наркевіч А.І. Назоўнік у беларускай мове. Мн., 1976.
8. Молдован И. Ф. Стилистическое использование имен существительных общего рода в творчестве А.С. Пушкина // Исследование по русскому языку: Сб. работ кафедры русского языка. – Днепропетровск, 1970. С. 134 – 140.

Н.Г. Баламут

МОВА БЕЛАРУСКАЙ ІНТЭРНЭТ-ПРАСТОРЫ

У XXI стагоддзі такія паслугі, як інтэрнэт, электронная пошта, сацыяльныя форумы і сеткі ўвайшлі ў штодзённае жыццё чалавека. Актыўны ўплыў медыя прынёс пэўныя змены: больш няма інтэлектуальных межаў розуму, фізічных межаў цела, кожны атрымаў здольнасць да бясконцых змяненняў у прасторы, якая стала віртуальнай. Стасункі ў інтэрнэце набылі характар ананімнасці, што значна палегчыла працэс камунікацыі і знішчыла псіхалагічныя рамкі.

Са зменай вобразаў рэальнасці і паскарэннем працэсаў іх адлюстравання паралельныя змены закранаюць і сістэмы кодаў, якімі карыстаецца чалавек. Мова таксама пераўтвараецца: адны словы пачынаюць замяняць іншыя. Змены адбываюцца не толькі ў слэнгу, але і на ўсіх астатніх узроўнях. І гэта характэрна не толькі для беларускай мовы, але і для англійскай, нямецкай ці іншай якой.

Некаторыя словы прыходзяць са свету тавараў шырокага карыстання і тэхналогій, другія з'яўляюцца дзякуючы газетным загаловам, трэція – субкультурам і г.д. Таксама існуюць уласныя наватворы, якія падкрэсліваюць нацыянальную спецыфіку мовы. Такім чынам, папаўненне слоўніку звычайна адбываецца праз два шляхі. Гэта запазычанне і ўтварэнне новых лексічных адзінак пры дапамозе існуючых моўных сродкаў.

Нельга не заўважаць новых сфер, у якіх сёння пачынае выкарыстоўвацца беларуская мова (інтэрнэт, іншыя сродкі камунікацыі, мабільная сувязь, рэклама). Больш таго, гэта ўжо не проста мова Купалы, Коласа ці Багдановіча. Беларуская мова сёння – гэта мова, якая здольна паспяхова абслугоўваць усе патрэбы жыцця сучаснага грамадства. З аднаго боку, гэта дастаткова ўстойлівая і стабільная сістэма, з другога боку яе характарызуе гнуткасць і здольнасць адэкватна адлюстроўваць “рух думкі” і стылістычныя нюансы. Развіцце мовы адбываецца пад уплывам тых тэндэнцый, якія вызначаюць сучаснае развіццё ўсіх моў у кантэксце сусветнага маўленчага працэсу.

У розных колах грамадства цікавасць вызываюць змены, якія адбываюцца ў мове інтэрнэт-прасторы. Падтрымка функцыянавання мовы найбольш сучаснымі сферамі і сродкамі камунікацыі, прадстаўнікамі маладога пакалення (асноўнымі карыстальнікамі інтэрнэту) забяспечвае перспектыву існавання мовы ў будучыні.

Таму пытанне наяўнасці мовы ў інтэрнэце, а таксама формы яе існавання ў віртуальнай прасторы з’яўляецца вельмі актуальным.

Калі чалавек трапляе ў пэўны маўленчы асяродак, калі чуе беларускую мову, то сам пачынае размаўляць па-беларуску. “Мяккая” граматыка і паведамленняў, дапушчальнасць шматлікіх парушэнняў на ўсіх моўных узроўнях дазваляюць рускамоўным беларусам больш вольна адчуваць сябе падчас стасункаў па-беларуску і не саромецца свайго ўзроўню валодання мовай.

Сучасная беларуская літаратурная мова прадстаўлена фактычна ва ўсіх камунікатыўных сферах, і інтэрнэт не выключэнне. На значнай колькасці вэб-старонак адлюстравана ўжыванне ўнармаванай мовы, аднак разам тым можна сустрэць шматлікія сайты, якія, замест афіцыйна прынятай “наркамаўкі”, карыстаюцца “тарашкевіцай”. Некаторыя даследчыкі лічаць суіснаванне двух варыянтаў беларускай пісьмовай мовы непажаданым, бо яно з’яўляецца фактарам канфрантацыі грамадства. У той жа час ёсць навукоўцы, якія адзначаюць малаважнасць і непрынцыповасць адрозненняў, якія ў сваёй большасці назіраюцца толькі на ўзроўні правапісу. Але гэта вельмі ёмістае пытанне, таму пакінем яго па-за сённяшняй тэмай.

На ўзроўні фанетыкі (Табліца 1⁷) для беларускай мовы ў інтэрнэце характэрна выкарыстанне фанетычных дыялектызмаў, паланізмаў, русізмаў, украінізмаў. Паколькі пры стасунках па-беларуску ў рэальным жыцці шырока распаўсюджана ўжыванне элементаў рускай мовы і «тарашкевіцы», гэты працэс набывае адлюстраванне і ў віртуальнай прасторы. Трасянка займае пэўную нішу ў камунікацыйнай прасторы і з’яўляецца натуральнай з’явай ва ўмовах білінгвізму.

Табліца 1

Слова	Літаратурны варыянт	Цытата
Інцярнет (ці іньцярнет)	Інтэрнэт	<i>Сёння начавала на лецішчы, хацела нават застацца там на пару дзён, каб <u>інцярнет</u> не перашкаджаў рыхтавацца да складанага іспыту... але мяне гвалтоўна пабудзілі а 6-30 (аааа!) і адвезлі ў Менск... падрыхтоўка такім чынам адкладаецца на неабмежаваны тэрмін :)</i>
Інцярфейс (ці іньцярфейс)	Інтэрфейс	<i>Нарэшце я пераклочыла <u>інцярфейс</u>. Цяпер я магу зноўку посьціць. Але неяк ужо ня хочацца.</i>
Лядзець	Глядзець	- Илля, на старонцы маёй <u>палядзі!!!</u> - А што за мерапрыемства было?
Мейсца	Месца	<i>На пытанне «Чаму няма ніводнае кнігі Васіля Быкава», прадстаўнік амбасады адказаў «У нас проста не хапіла <u>мейсца</u> на Быкава».</i>
Трэйці	Трэці	<i><u>Трэйці</u> трамвай – юнацтва маё, каханьне маё – трамвай.</i>
Ніхвіга, хвігець	Ніфіга, фігець (разм. лексіка)	<i>Хто сказаў, што бяз туркі <u>ніхвіга</u> не атрымаецца? :))) Растваральная кава+карыца+мускатны арэх+імбір+ванілін - атрымліваем нешта не такое благое, як падаецца на першы позірк:))))</i>
Слюхаць	Слухаць	<i>Я некалькі разоў стракаў такія невядомыя мне словы як "<u>слюхаць</u>". Цікава, на якой гэта мове і што абазначае...</i>

Пры словаўтварэнні (Табліца 2) можна назіраць з’яўленне вялікай колькасці скарачэнняў і марфемных усячэнняў (напрыклад, “дзяк”, “трэ”, “гэт”), што

⁷ Ва ўсіх табліцах прыклады пададзены ў аўтарскай рэдакцыі.

дазваляе карыстальнікам сеціва больш хутка рэагаваць на рэплікі суразмоўцы. Словаўтварэнне таксама адбываецца на аснове правядзення асацыятыўных паралеляў паміж словамі (напрыклад, “пляткарня”) або апрацоўкі запазычаных лексем беларускімі афіксамі (“нашрайбаць”).

Табліца 2

Слова	Літаратурны варыянт	Цытата
Зарэгіць	Зарэгістраваць	Каб <u>зарэгіць</u> столік, трэба пад'ехаць і аплаціць 10% замовы. Нізачот!
Па-наску	Па-нашаму	Ніхто не стане спрачацца, што ў Вялікабрытаніі самы дызайнэрскі сьцяг. Ён і над дахамі Лондана лунае, і на валізах, і на сукенках, і на майтках (у сэнсе "труселях" – не блытаць з "майкамі"). Мы вам таксама набрытанілі, <u>па-наску</u> , па-тутэйшаму!
Пляткарня	Чат	Запрашаем усіх на адзіную ў сьвеце беларускамоўную чатку... <u>Пляткарня</u> - рэзервацыя для тутэйшых, месца, дзе не дзейнічаюць дэкрэты.
Шрайбаць, нашрайбаць	Пісаць	Бач ты, які рызыконт, зарымела душа маладзёна да паэтычнае славы, ці, можа, здалося наўскідку, што хлеб свой надзённы лягчэй зарабіць, калі наблатыкацца <u>шрайбаць</u> сякія-такія пісьмёны?

У лексіцы (Табліца 3) назіраюцца актыўныя запазычанні са славянскіх або заходнееўрапейскіх моў. Вялікая колькасць слоў прыходзіць са слэнгу праграмістаў, менеджараў, піяршчыкаў (тут, натуральна, пераважаюць англіцызмы). Шырока распаўсюджана патэнцыяльная словатворчасць (“зафрэндзіць”), сустракаюцца аказіяналізмы (“набрытаніць”).

Табліца 3

Слова	Літаратурны варыянт або тлумачэнне	Цытата
Баніць	(to ban) забараніць	За аўтарскія правы можна <u>баніць</u> дзве траціны Байнэту.
Гугліць	Шукаць ў вэб-прасторы	Я проста стандарты не чытаў, а <u>гугліць</u> лянота, таму й запытваюся)
Інэт, нэт	(I-net) Інтэрнэт, Сеціва	Вельмі патрэбен хуткасны <u>інэт</u> . У сваю чаргу магу прапанаваць дапамогу ў вывучэнні мовы - рускай, беларускай, французскай...
Крэатыў	(Creativity or Kreativ in German)	На подыуме — маладосць і <u>крэатыў</u> .
Крэатывіць	Ствараць штосьці арыгінальнае	Крыху дарабіць - і было б зусім шыкоўна! і ўсё адно, прыхіляюся перад людзьмі, якія ўмеюць <u>крэатывіць</u> !
Лайкаць	Паказваць задаволенасць чым-небудзь	Падобныя допісы робяцца для таго, каб чалавек за 1 секунду зразумеў пра што ідзе гаворка, <u>лайкнуў</u> і праз 5 секундаў забыўся на гэты каментар.
Майткі Валіза	Штаны Чамадан	Ніхто не стане спрачацца, што ў Вялікабрытаніі самы дызайнэрскі сьцяг. Ён і над дахамі Лондана лунае, і на

Набрытаніць	Надаць чамусьці брытанскія рысы	<i>валізах, і на сукенках, і на <u>майтках</u> (у сэнсье "труселях" – не блытаць з "майкамі"). Мы вам таксама <u>набрытанілі</u>, па-наску, па-тутэйшаму!</i>
Мяно	Мянушка	Недалёка ад пошты жыве крамяны дзядзька, зь якім нас збліжае тое, што ў яго таксама рэдкае <u>мяно</u> .
Нізачот	Выраз незадавальнення	<i>Каб зарэгіць столік, трэба пад'ехаць і аплаціць 10% замовы. <u>Нізачот!</u></i>
Скрыдлы	Крылы	<i>...але памятай, што ў камянёў таксама ёсьць <u>скрыдлы</u>.</i>
Спаміць	(to spam) дасылаць рэкламу	<i>Апошні пост - і я перастаю <u>спаміць</u>.</i>
Топ	(topic) тэма	<i>Оо, мой <u>топ</u>!)) Я зараз ня буду распавядаць пра мясціны, толькі караценька скажу - я быў, прыкладна, у палове райцэнтраў нашай краіны, так што пра ўсе напісаць не змагу)) Але, калі што зацікавіць-пытайцеся!</i>
Юзаць	(to use) карыстацца, ужываць	<i>Беларускі бізнэс будзе актыўна <u>юзаць</u> інтэрнэт.</i>

Для сінтаксісу (Табліца 4) характэрна хаатычнасць выказванняў, непаўната сказаў, разарванасць іх структуры, ужыванне пабочных слоў і словазлучэнняў, звароткаў. Тэксты будуюцца па прынцыпе "пытанне (рэпліка)-стымул – адказ-рэакцыя". Пашырана цытаванне, дзякуючы якому акрэсліваецца тэма далейшай размовы. Выкарыстоўваюцца сітуацыйныя і ўласна аўтарскія знакі прыпынку, што спрыяе больш поўнай і глыбокай перадачы сэнсавага і эмацыянальнага зместу тэксту, робіць паведамленне больш эскспрэсіўным.

Жывое маўленне не ўкладаецца ў стандартныя схемы і мадэлі, таму адлюстраванне яго на пісьме і патрабуе спецыяльных камбінацый знакаў прыпынку, уліку не толькі іх агульных функцый, але і магчымасці спалучэння адных знакаў з другімі. Члянэнне тэксту адбываецца на аснове жывога вымаўлення, якое характарызуецца шматлікімі паўзамі і інтанацыйнымі нюансамі.

Табліца 4

Цытата	Што адлюстроўвае
<i>Стала цяжка жыць. Манія пераследу і жаданне схавацца ў кусты. І крызіс матывацыі: нашто я раблю гэты сайт?</i>	Кароткія сказы, быццам бы нанізаныя адзін на другі.
<i>калі не ведаеш што рабіць, проста кроч наперад...толькі не стой</i>	Адсутнасць сінтаксічнага члянэння, вызначэння меж сказаў.
<i>Жмен, не сумнявайся))) калі кажучы быў-то быў)) Ну, як .. матэр`яла канешне няма.. я ж толькі вадраўнік, а не навуковец альбо журналюга))</i>	Наяўнасць звароткаў, выкарыстанне выклічнікаў.

Каб імітаваць невербальныя стасункі ў рэальным жыцці, карыстальнікі інтэрнэту шырока ўжываюць графічныя сродкі (Табліца 5): смайлы, набор тэксту рознымі шрыфтамі і г.д. Нельга не адзначыць наяўнасць прыёму "плыні свядомасці", які дазваляе суразмоўцам праз нелінейнасць, абарванасць сінтаксісу больш дакладна адлюстроўваць эмоцыі, пачуцці, душэўны стан.

Змешванне шрыфтоў, якое стала даволі распаўсюджанай з’явай у віртуальнай прасторы, часам бывае выпадковым (калі карыстальнікі лянуюцца мяняць мову набору з рускай на беларускую або забываюцца гэта зрабіць і не жадаюць набіраць тэкст нанова), а часам ужываецца спецыяльна, каб зрабіць акцэнт на пэўных словах, выразях або нават сказах. У мэтах кампенсацыі тэмбру голосу ў віртуальных стасунках выкарыстоўваецца набор слоў пры дапамозе націснутага клавiшы Caps Lock. Тэкст, набраны толькі з вялікіх літар, трактуецца як павышэнне голасу.

Табліца 5

Цытата	Што адлюстроўвае
<i>Калі ласка, калі магчыма рабіце посты ярчэй!!) Дзяк!*</i>	Частковая ці поўная адсутнасць знакаў прыпынку.
<i>Дзеуки да хлопцы, аб чым вы гамонице???) Прапаную адправіць LAS VEGAS!!! Перамога за ими!</i>	Змешванне шрыфтоў.
<i>Дапамагае!!! А вы што надрукавалі???</i>	Экспрэсія праз знакі прыпынку.
<i>Оо, мой топ;) Я зараз ня буду распавядаць пра мясціны, толькі караценька скажу - я быў, прыкладна, у палове райцэнтраў нашай краіны, так што пра ўсе напісаць не змагу)) Але, калі што зацікавіць-пытайцеся!</i>	Наяўнасць эматыхонаў (смайлаў).
<i>Adkul zviestki?</i>	Набор тэксту лацінкай.

Такім чынам, беларуская мова ў наш час – сапраўды высокаразвітая мова з багатым слоўнікам, які пастаянна папаўняецца як запазычанай лексікай, так і ўласнымі новаўтварэннямі. Інтэрнэт як спецыяльнае камунікатыўнае асяроддзе паспрыяў з’яўленню новых формаў стасункаў, а таксама новых формаў існавання мовы. Беларуская мова ў інтэрнэце – гэта не дыялект ці гаворка, таксама няма падстаў лічыць яе сацыялектам. Беларуская мова існуе ў вэб-прасторы ў пісьмовым варыянце, але ва ўмовах інтэрактыўнай інтэрнэт-камунікацыі яна вельмі набліжана да вуснай: адбываецца змешванне пісьмовай літаратурнай і вуснай гутарковай моваў. Таму больш карысна, на наш погляд, было б адзначыць з’яўленне новага функцыянальнага стылю беларускай мовы – стылю інтэрнэт-камунікацыі, альбо пісьмовай гутарковай мовы.

Беларуская мова, як і любая іншая мова, не можа быць зведзена толькі да літаратурнага стандарту. У віртуальнай прасторы яна характарызуецца гнуткасцю і аддаленасцю ад літаратурных норм, што робіць яе больш “жывой”. Існуе тэндэнцыя да разбурэння афіцыйных нормаў і замены іх інавацыйнымі варыянтамі, адбываецца інтэнсіўнае папаўненне слоўнікавага складу мовы праз запазычанні і ўласныя словаўтварэнні, адны намінацыйныя адзінкі актыўна замяняюць іншыя, паралельна функцыянуюць дублетныя найменні. Інтэрнэт – гэта тая сфера, дзе паспяхова выкарыстоўваюцца самыя розныя варыянты нацыянальнай беларускай мовы.

Літаратура

1. Важнік С. А. Тры стыхіі Байнэта, або Праява нацыянальнай моўнай самаідэнтыфікацыі / С. А. Важнік. – Мн.: ВТАА “Права і эканоміка”, 2007. – 55 с.
2. Беларуская Мова// Netspeak - Жывая мова нашага сеціва (Беларуская мова ў інтэрактыўным он-ляйне) [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: http://pravapis.org/art_netspeak.asp. – Дата доступу: 25.03.2013.
3. Наша Ніва: першая беларуская газета [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://nn.by>. – Дата доступу: 25.03.2013.
4. Новости Беларуси [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://news.21.by>. – Дата доступу: 07.04.2013.
5. Истина любит критику [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://mediakritika.by>. – Дата доступу: 07.04.2013.
6. Браслаў. Навіны Браслава. Браслаўская звязда [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://www.braslav-star.by>. – Дата доступу: 07.04.2013.
7. Каталог и поиск [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://br.by>. – Дата доступу: 11.04.2013.
8. Ааа! Ооо! – магазин дизайнов студии «Адлига»// Новости [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://aaaooo.by/news>. – Дата доступу: 11.04.2013.
9. Живой журнал [Электронны рэсурс]. Рэжым доступу: <http://livejournal.com>. – Дата доступу: 11.04.2013.

С.М. Балотнікава

АДЗІНОЧНЫЯ ПРЫДАТКІ Ў ПАЭМЕ ЯКУБА КОЛАСА “НОВАЯ ЗЯМЛЯ”

Моўнае багацце твораў Якуба Коласа, яго высокае слоўна-выяўленчае майстэрства дазваляюць вялікай колькасці даследчыкаў ужо амаль стагоддзе звяртацца да творчасці пісьменніка і знаходзіць у гэтым невычэрпным багацці ўсё новыя нагоды для натхнення. Мова паэмы Якуба Коласа “Новая зямля” сакавітая, трапная, жывая, з моцнай энергетыкай, у ёй адметна функцыянуе велізарная колькасць разнастайных моўных адзінак. Звернемся да адной з іх.

Узгадаем, што прыдатак – гэта “азначэнне, выражанае назоўнікам і дапасаванае да азначаемага слова ў склоне” [2, с. 512]. Паводле структуры выдзяляюць прыдаткі простыя і складаныя. Мы звернемся менавіта да простых (адзіночных) прыдаткаў, паколькі імі, па-сутнасці, прасякнута моўная тканіна паэмы “Новая зямля”, што з’яўляецца адной з вызначальных рыс манеры пісьма Якуба Коласа.

У мастацкім тэксце прыдаткі выконваюць адметную ролю: яны звычайна не зводзяцца да традыцыйнай для іх функцыі абазначэння асобы, якасці ці ўласцівасці прадмета. Прапушчаныя праз прызму мастацкай свядомасці, адметнае бачанне навакольнай рэчаіснасці, пад таленавітым пяром мастакоў слова прыдаткі набываюць яркую характарыстычную функцыю і выразныя эмацыянальна-экспрэсіўныя магчымасці. У поўнай меры гэта ўласціва мастацкаму таленту Якуба Коласа.

У паэме “Новая зямля” значная колькасць аднаслоўных прыдаткаў ужываецца аўтарам для абазначэння людзей, герояў твора. Для наймення асобы прыдаткі ў тэксце паэмы часта выступаюць як родавае паняцце і служаць для